NN 27/2019 (20.3.2019.), Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

557

Na temelju članka 27. stavka 9. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (»Narodne novine«, broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10 – ispravak, 90/11, 16/12, 86/12, 94/13, 152/14, 7/17 i 68/18) ministrica znanosti i obrazovanja donosi

ODLUKU

O DONOŠENJU KURIKULUMA ZA NASTAVNI PREDMET POVIJEST ZA OSNOVNE ŠKOLE I GIMNAZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

I.

Ovom Odlukom donosi se kurikulum za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj.

II.

Sastavni dio ove Odluke je kurikulum nastavnog predmeta Povijest.

III.

Početkom primjene ove Odluke stavlja se izvan snage:

– Nastavni plan i program za osnovnu školu koji se odnosi na predmet Povijest objavljen u »Narodnim novinama«, broj 102/06,

– Nastavni plan i program za stjecanje školske spreme u programima opće, jezične, klasične i prirodoslovno-matematičke gimnazije koji se odnosi na predmet Povijest, a donesen je Odlukom o zajedničkom i izbornom dijelu programa za stjecanje srednje školske spreme u programima opće, jezične, klasične i prirodoslovno-matematičke gimnazije, klasa: 602-03/94-01-109, urbroj: 532-02-2/1-94-01, Zagreb, 2. ožujka 1994. (Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, 1994.),

– Nastavni plan i program prirodoslovne gimnazije koji se odnosi na predmet Povijest, a koji je donesen Odlukom o nastavnom planu i programu prirodoslovne gimnazije, klasa: UP/I-602-03/03-01/0115, urbroj: 532-02-02-01/2-03-2 od 2. prosinca 2003. godine.

IV.

Ova Odluka stupa na snagu prvoga dana od dana objave u »Narodnim novinama«, a primjenjuje se za učenike 5. razreda osnovne škole i 1. razreda gimnazije od školske godine 2019./2020., za učenike 6. i 7. razreda osnovne škole, 2. i 3. razreda gimnazije od školske godine 2020./2021., za učenike 8. osnovne škole i 4. razreda gimnazije od školske godine 2021./2022.

Klasa: 602-01/19-01/00026
Urbroj: 533-06-19-0049
Zagreb, 18. ožujka 2019.

Ministrica
prof. dr. sc. Blaženka Divjak, v. r.

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA POVIJEST ZA OSNOVNE ŠKOLE I GIMNAZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

A. SVRHA I OPIS PREDMETA

Odgoj i obrazovanje u osnovnoj školi i gimnaziji osiguravaju stjecanje temeljnih znanja i vještina potrebnih mladom čovjeku za budući život i mogućnost daljnjeg školovanja. Nastava Povijesti ima u tome značajno mjesto. Poznavanje povijesti pridonosi razumijevanju procesa koji su oblikovali čovječanstvo od najranijih vremena do danas objašnjavanjem razvoja ljudskih društava, prošlih i sadašnjih ljudskih iskustava te društvenih fenomena u njihovoj povijesnoj perspektivi.

Učeći o vlastitoj naciji, državi, društvu, kulturnoj i povijesnoj baštini, kao i o drugim nacijama, kulturama i društvima u prošlosti i sadašnjosti, učenici stječu znanja i razvijaju vještine koje omogućuju razumijevanje vlastitog identiteta i tuđih identiteta. Danas, u doba globalizacije, u kojemu je na djelu snažno miješanje različitih kultura, svjetonazora i religija, mladi čovjek treba postati građanin Europe i svijeta, a pritom sačuvati vlastiti nacionalni identitet, cijeniti i čuvati svoju kulturnu i duhovnu baštinu.

Razvoj stajališta, mišljenja, motivacije i spremnosti na suživot s drugima i drukčijima sastavni je dio poučavanja i učenja u nastavi Povijesti. Proučavanje prošlih događaja koji imaju izražene moralne i etičke dimenzije pridonosi razumijevanju postupaka ljudi u prošlosti te istodobno omogućuje učenicima preispitivanje i konsolidiranje osobnog sustava vrijednosti, stajališta i uvjerenja.

Svrha nastave Povijesti je poticati interes učenika za proučavanje prošlosti, omogućiti razumijevanje sadašnjosti te stjecanje znanja i vještina nužnih za upućeno i aktivno sudjelovanje u društvu kao građana lokalne zajednice, Hrvatske, Europe i svijeta. Aktivni građani prepoznaju vrijednost solidarnosti, kritički promišljaju o društvu i djeluju ka zajedničkoj promjeni na dobrobit čovječanstva.

Svrha je poučavanja i učenja Povijesti razviti u učenika sposobnost povijesnog mišljenja u sklopu pet područja ljudske aktivnosti, a to su: društveno područje, ekonomsko, znanstveno-tehnološko, političko i filozofsko-religijsko-kulturno. Učeći Povijest učenici razvijaju temeljne vještine povezane s postavljanjem pitanja o izvorima, razmatranjem konteksta, sagledavanjem događaja iz različitih perspektiva, preispitivanjem gledišta i zaključaka te oblikovanjem mišljenja na utemeljenim pretpostavkama. Temeljna povijesna znanja prijeko je potreban preduvjet za takav rad. No, ključan je odabir bitnih povijesnih događaja, procesa i pojava u pojedinim područjima i povijesnim razdobljima.

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA

Učenik:

1. Razumije razdoblja i društva koja proučava, uključujući važne događaje, pojedince, procese, pojave, kao i značajna obilježja povijesnih razdoblja i društava koje proučava. Navedeno uključuje društveni, ekonomski, znanstveno-tehnološki, politički i kulturni razvoj ljudi u prošlosti. Pri tome se koristi prikladnom terminologijom te shvaća sadašnjost kao posljedicu povijesnoga razvoja društva.

2. Sagledava prošlost koristeći se vještinama i tehničkim konceptima vremena i prostora, uzroka i posljedica, kontinuiteta i promjena, rada s povijesnim izvorima, povijesne perspektive te usporedbe i sučeljavanja.

3. Oblikuje istraživačko pitanje u svrhu aktivnog učenja koje proizlazi iz povijesnih sadržaja te argumentirano raspravlja uz prihvaćanje različitih utemeljenih stajališta.

4. Razumije profesionalno-etičke norme i vrijednosne aspekte povezane s proučavanjem povijesti na temelju kojih oblikuje osobni sustav vrijednosti, stavove i uvjerenja, razvija radne navike, odgovornost, stvaralaštvo i samopouzdanje te otvorenost za cjeloživotno učenje.

5. Koristi se znanjem i vještinama stečenim učenjem povijesti kako bi ostvario osobne potencijale te odgovorno djelovao u javnome životu lokalne, nacionalne, europske i globalne zajednice.

6. Razumije važnost očuvanja zavičajne, nacionalne i svjetske kulturne, povijesne i duhovne baštine.

C. STRUKTURA – ORGANIZACIJSKA PODRUČJA PREDMETNOGA KURIKULUMA/DOMENE

Predmetni kurikulum Povijesti organiziran je u pet domena: društvo, ekonomija, znanost i tehnologija, politika te filozofsko-religijsko-kulturno područje. Izvorište za ovakav pristup nalazimo u povijesnoj znanosti koja proučava prošlost u sklopu pet različitih područja ljudske djelatnosti, a to su: društveno područje, političko, znanstveno i tehnološko, ekonomsko i kulturno.

Slika 1. Domene u kurikulumu Povijesti

A. Društvo

Proučavanjem različitih društava učenici dolaze do njihova dubljeg razumijevanja kao i prihvaćanja vrijednosti ljudskog dostojanstva.

Upoznaju se s različitim i promjenjivim pogledima na obiteljske strukture, muške i ženske uloge, djetinjstvo, ulogu djece, položaj različitih skupina u društvu (vjerskih zajednica, etničkih zajednica, naroda, nacija) te odnosa između pojedinaca i društvenih skupina. Ovo područje također razmatra kako su ekonomske, vjerske, kulturne i političke promjene utjecale na društveni život. Uključuje i fenomene i pojave koji su oblikovali sudbine milijuna ljudi poput ropstva, društvenih sukoba, migracija i useljavanja, posljedica bolesti, ratova i gladi, životnog vijeka ljudi i povećanja životnog standarda kao posljedice medicinskih, tehnoloških i ekonomskih izuma i sl.

B. Ekonomija

U sklopu ekonomske povijesti učenici upoznaju važnost ekonomskih postignuća koja utječu na kvalitetu života i strukturiranje društava, uključujući utjecaj ekonomije na cjelinu povijesnog razvoja. Odnosi razmjene unutar pojedine zajednice i između pojedinih kultura i država imali su veliki utjecaj na društvo i politiku, stvarajući promjenjive obrasce regionalne, hemisferične i globalne ekonomske dominacije. Razmjena proizvoda i ideja u 21. stoljeću otvara put pojavi globalne međunarodne ekonomije s dalekosežnim posljedicama za sva ostala područja ljudske aktivnosti.

C. Znanost i tehnologija

Učenici uče kako je potreba za razumijevanjem prirode i svijeta u kojem živimo stara koliko i čovječanstvo. Uče kako je čovjek tragao za unaprjeđivanjem načina života i rada, od proizvodnje hrane, transporta robe, do povećanja ekonomske sigurnosti, poboljšanja zdravlja i rasta dobrobiti pojedinaca i različitih društvenih skupina. Razumijevanje znanstvenog i tehnološkog razvoja koji je pokrenuo promjenu te kako su inovacije promijenile sve druge sfere ljudske aktivnosti ključne su za proučavanje prošlosti.

D. Politika

Poznavanjem političke povijesti učenici razumiju političko djelovanje pojedinaca i skupina u lokalnim zajednicama, državama, društvima i nacijama Europe i svijeta. Upoznaju se s procesom izgradnje vlasti i državnih institucija, nastojanjima pojedinaca i skupina da preuzmu i zadrže moć nad drugima, borbom za postizanje i očuvanje temeljnih ljudskih prava, pravdom, jednakošću pred zakonom, poštovanjem zakona i reda u društvima te regionalnim i svjetskim mehanizmima za promicanje međunarodnog prava.

E. Filozofsko-religijsko-kulturno područje

Upoznavanjem filozofije, religije i umjetnosti učenici uče kako su ideje, vjerovanja i vrijednosti duboko utjecale na ljudsko djelovanje tijekom povijesti. Religija, filozofija i kultura bile su središta težnji i dostignuća svih društava te su izvor povijesnih promjena od najranijih vremena. U ovom području učenici uče o kreativnome ljudskom djelovanju i stvaralaštvu pojedinih društava, umjetnosti, političkim i filozofskim idejama produbljujući razumijevanje ljudskog iskustva u prošlosti.

Tehnički koncepti u nastavi Povijesti

Postoje dvije vrste koncepata koji su važni povjesničarima i učiteljima. Prvi se definiraju kao temeljni povijesni pojmovi, suštinski koncepti ili *koncepti prvog reda* (npr. građanski rat, imperijalizam, kolonijalizam, nacionalizam itd.). Koncepti prvog reda su apstrakcije ili generalizacije pomoću kojih razumijevamo pojedine događaje i procese u prošlosti. Povjesničari i učitelji koriste u svome radu i tehničke koncepte ili *koncepte drugog reda.* Uz pomoć njih razumijemo kako povjesničar radi, što ga zanima te kako se konstruira povijesno znanje i razumijeva prošlost. Ovi koncepti shvaćaju se kao apstrakcije kojima se koristimo za uopćavanje informacija, stvaranje veza i obrazaca te razlikovanje kategorija i potkategorija i mogu se primijeniti na bilo koju povijesnu temu ili sadržaj. Tehnički koncepti pridonose razvoju povijesnog, kritičkog i kreativnog mišljenja. Tijekom poučavanja u redovitoj nastavi u koju su uključeni učenici različitih sposobnosti naglasak se stavlja na razvoj vještina uz uporabu tehničkih koncepata: *vrijeme i prostor, uzroci i posljedice, kontinuiteti i promjene, rad s povijesnim izvorima, povijesna perspektiva* te *usporedba i sučeljavanje.* Tehničke koncepte treba tijekom procesa poučavanja i učenja učestalo kombinirati i mijenjati jer se na taj način razvija konvergentno i divergentno mišljenje.

Glavni tehnički koncepti koje koristimo u nastavi Povijesti su:

Vrijeme i prostor

Ovim konceptom izgrađuje se osjećaj za tijek, slijed i trajanje događaja. Bez vremenskog okvira ne mogu se razumjeti prošlost i sadašnjost niti istražiti odnosi među događajima. Učenici će stoga tijekom učenja povijesti usvojiti opći vremenski okvir (povijesna razdoblja) te osnove računanja vremena. Koristit će se rječnikom kojim se opisuje tijek vremena, smještati događaje, osobe i pojave u odgovarajuća razdoblja. U kasnijim godinama učenja razumjet će konstruktivnu prirodu različitih periodizacija te propitivati značenja pripisana događajima koji su označeni kao razdjelnice.

Fizički prostor koji okružuje čovjeka uvjetuje njegov način života, ekonomiju, društveni razvoj i političko djelovanje. Širenje prometnih mreža, ideja, proizvoda, bolesti, migracije ljudi i sl. također su duboko povezani s geografskom prostorom i njegovim osobinama. Stoga *koncept prostora* podrazumijeva složene odnose čovjeka i prirodne sredine koja ga okružuje.

Uzroci i posljedice

Konceptom uzroka i posljedica objašnjavaju se čimbenici koji su doveli do pojedinih povijesnih događaja, pojava i procesa, kao i rezultati tih zbivanja. Ovim konceptom objašnjava se zašto su se događaji dogodili tako kako jesu, kako jedna pojavnost vodi drugoj te zašto jedan događaj može imati višestruke uzroke i posljedice. Učenici razlikuju uzroke, povod i posljedice te objašnjavaju kategorije uzroka. Uočavaju izravno navedene uzroke i posljedice ili zaključuju o njima kada nisu izravno izrečeni. Razumiju da su neki uzroci i posljedice važniji od drugih, oko čega postoje različita gledišta.

Kontinuitet i promjena

Tražeći izvore kontinuiteta tražimo znakove neprekinutoga ili rastućega evolucijskog razvoja. Nasuprot njemu, izvori promjena koje tražimo su znakovi prekida s prošlošću. Učenici proučavaju promjene u vremenu, ali i ono što ostaje isto ili slično (institucije, tradicije, politički sustavi, vrijednosti, načini života određenih društvenih skupina). Objašnjavanje ritma promjena također je važno: neke su promjene spore i postupne dok su druge (ratovi, revolucije, gospodarske krize) brze i burne i uzrokuju iznenadne poremećaje i promjene u društvu. Učenje o ovom konceptu obuhvaća razumijevanje obilježja nekog razdoblja te procjenjivanje u kojoj su mjeri određene pojave značile promjenu za tadašnje ljude. Nadalje, učenici moraju razumjeti da promjene ne znače uvijek i napredak. Pojam napretka nosi sa sobom određeno vrednovanje, vezano uz vrijednosti koje se od jednog do drugog društva ili kulture mogu razlikovati.

Rad s povijesnim izvorima

Koraci u učenju tog koncepta za učenike podrazumijevaju korištenje različitih vrsta povijesnih izvora, razumijevanje značenja izvora u proučavanju prošlosti te oblikovanje odgovora koji uključuju podatke iz izvora. Učenici uče analizirati i vrednovati izvore, postavljaju pitanja o vremenu, mjestu i okolnostima njihova nastanka te o autoru, njegovim gledištima i namjerama. Učeći o izvorima, učenik upoznaje važnost i ulogu kulturno-povijesne baštine te ustanova koje čuvaju takvu baštinu.

Povijesna perspektiva

Koncept povijesne perspektive omogućuje učeniku da sagleda prošlost vodeći računa o vremenskom i društvenom kontekstu razdoblja koje proučava. Razvijajući povijesnu perspektivu, učenik će identificirati vrijednosti, vjerovanja i prakse pojedinaca i zajednica u različitim razdobljima i razlikovati ih od onih u današnjici. Također će odrediti u kojoj je mjeri pojava ili proces iz prošlosti reprezentativan za mnogobrojne pojedince i/ili skupine u prošlosti. Na višoj razini školovanja učenik će moći objasniti utjecaj sadašnjosti na tumačenje događaja u prošlosti te kakvu su važnost određena pojava ili proces imali za ljude u prošlosti, a kakvu za nas danas.

Usporedba i sučeljavanje

Koncept usporedbe i sučeljavanja omogućuje da se povijesni događaji, pojave i procesi te djela ljudskog stvaralaštva bolje razumiju i objasne stavljajući ih u kontekst u kojem se mogu ocijeniti i interpretirati. Usporedbom se uočavaju njihove sličnosti, zajednička obilježja ili međusobne različitosti i utjecaji. Usporedbom svrstavamo događaje, pojave i procese te djela ljudskog stvaralaštva u skupine (klasifikacija), što nam omogućuje formuliranje općih zaključaka i povijesnih generalizacija.

D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, SADRŽAJI I RAZINE USVOJENOSTI PO RAZREDIMA

U tablicama su odgojno-obrazovni ishodi označeni kratkom oznakom nastavnoga predmeta – POV. Uz oznaku predmeta dodaje se oznaka OŠ ako je riječ o odgojno-obrazovnim ishodima u osnovnoj školi, odnosno SŠ ako je riječ o odgojno-obrazovnim ishodima u gimnaziji.

Kratice POV OŠ A.5.1. ili POV OŠ B.8.2. i sl. označavaju redom: povijest, osnovna škola, domena kojoj ishod pripada (A – Društvo, B – Ekonomija, C – Znanost i tehnologija, D – Politika, F – Filozofsko-religijsko-kulturno područje), razred osnovne škole te redni broj odgojno-obrazovnoga ishoda koji se poučava u sklopu navedene domene.

Za svaki odgojno-obrazovni ishod određen je pokazatelj ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda na razini »dobar« koji služi kao okvir za procjenu ostvarenosti i razumijevanja dubine i širine pojedinoga ishoda na kraju razreda. Detaljan opis svih četiriju razina – zadovoljavajuća, dobra, vrlo dobra i iznimna – nalazi se u metodičkome priručniku predmetnoga kurikuluma.

OSNOVNA ŠKOLA

U osnovnoj školi učenje i poučavanje Povijesti ostvaruje se dva sata tjedno, ukupno 70 sati godišnje. Učitelj poučava nacionalnu, europsku i svjetsku povijest na odabranim sadržajima u pet domena: društvo, ekonomija, znanost i tehnologija, politika te filozofsko-religijsko-kulturno područje. Pet područja ljudskog djelovanja čine strukturu za organizaciju sadržaja i odgojno-obrazovnih ishoda.

U kurikulumu za osnovnu školu daje se pregled obveznih tema i njima pripadajućih odgojno-obrazovnih ishoda. Teme su oblikovane tako da uključuju sadržaje iz nacionalne povijesti u europskome kontekstu i svjetskoj perspektivi te iz povijesti zakonodavstva, ljudskih prava i razvoja građanskoga demokratskog društva. Sadržaji i pripadajući ishodi organizirani su kronološki od prapovijesti do danas te čine osnovu za dublje razumijevanje i proučavanje prošlosti u gimnaziji.